

Οι Χαλκιδικιώτες αγωνιστές του 1821 στον στρατό του Καποδίστρια

Νίκος Εμμ. Παπαοικονόμου

Τα τελευταία χρόνια οι συχνές αναφορές των ερευνητών στην επανάσταση της Χαλκιδικής το 1821 κάλυψαν ένα σημαντικό κενό στην ιστοριογραφία πάνω στο συγκεκριμένο θέμα, ωστόσο πάλι παρέμεναν κάποια κενά που φάνταζαν απροσπέλαστα και αφορούσαν κυρίως σε μεμονωμένες πλευρές των γεγονότων της εποχής, όπως λεπτομέρειες για τις μάχες της Ρεντίνας, των Βασιλικών, της Κασσάνδρας κ.τ.λ., αλλά και στα πρόσωπα που συμμετείχαν σε αυτές. Η σύγχρονη έρευνα με την προσέγγιση των αρχειακών συλλογών των Γενικών Αρχείων του Κράτους και της Εθνικής Βιβλιοθήκης μπορεί πια να προσφέρει περισσότερες πληροφορίες που συμπληρώνουν ανάλογες ασάφειες και παρέχουν τη δυνατότητα να μιλάμε πια για συγκεκριμένα ονόματα αγωνιστών αλλά και για τους τόπους καταγωγής τους.

Γνωρίζουμε ότι μετά την καταστροφή της Κασσάνδρας πολλοί κάτοικοι της Χαλκιδικής, που είχαν εγκλωβιστεί στην χερσόνησο, κατέφυγαν στις Σποράδες και οι περισσότεροι, γύρω στις 130 οικογένειες, μετοίκησαν αρχικά στη Σκόπελο και αργότερα, γύρω στο 1833, πολλοί από αυτούς απέκτησαν νέα πατρίδα στη Νέα Πέλλα Αταλάντης¹.

Με την δημιουργία του ελληνικού κράτους και την έλευση του Καποδίστρια ένας μεγάλος αριθμός από τους Χαλκιδικιώτες πρόσφυγες συνέχισαν την ενασχόλησή τους με τα στρατιωτικά πράγματα, αυτή τη φορά όμως μέσα στα πλαίσια του νεοσύστατου ελληνικού στρατού.

Η πρώτη φάση της ένταξης των Μακεδόνων στο νέο στράτευμα τοποθετείται τον Σεπτέμβριο του 1828, όταν ολοκληρώθηκε η συγκρότηση της λεγόμενης «Μακεδονικής Αρχηγίας» που αποτελούσε ουσιαστικά την έκτη Χιλιαρχία του ελληνικού στρατού². Υπό τον χιλίαρχο Τόλια Λάζου τέσσερις από τις δέκα θέσεις των διοικητών των αντίστοιχων εκατονταρχιών καλύφθηκαν από αξιωματικούς με καταγωγή από τη Χαλκιδική. Πρόκειται για τους Αποστολάρα Βασιλείου από το Γομάτι, Γιάννη Χιμευτό από την Κασσάνδρα και Θανάση Σαραφιανό επίσης από την Κασσάνδρα, οι συγκεκριμένοι οπλαρχηγοί τον Σεπτέμβριο του 1828 ορίστηκαν διοικητές της 6^{ης}, 8^{ης} και 10^{ης} εκατονταρχίας αντίστοιχα. Οι παραπάνω εκατονταρχίες συμπεριέλαβαν κυρίως Χαλκιδικιώτες, Θεσσαλούς και άλλους Μακεδόνες στρατιώτες που, είτε είχαν συμμετάσχει στην επανάσταση από την έναρξή της, είτε είχαν φύγει σε μικρή ηλικία από τις πατρίδες τους και ακολούθησαν τους γονείς τους στη Σκόπελο, οι συγκεκριμένοι είχαν γεννηθεί προ 1810.

¹ Απ. Βακαλόπουλου, *Πρόσφυγες και προσφυγικόν ζήτημα κατά την επανάστασιν του 1821*, Θεσσαλονίκη 1939, σ.21-28, 32-36 και 106-109, Β. Νάτσιου, «Εγκατάσταση ομογενών στη Φθιώτιδα (1833-1881)», *Φθιωτικά Χρονικά* 30 (2009), Λαμία 2009, σ.39-75, Ν. Παπαοικονόμου, «Πολυγυρινοί πρόσφυγες της Σκοπέλου στα 1829», *Πολύγυρος* 38 (Μάρτιος-Απρίλιος 2007), σ. 18-20, Ιω. Φραγκούλα, «Αγωνισταί του 1821 εκ της νήσου Σκοπέλου», *Αρχείον Θεσσαλικών Μελετών* 3 (1974), σ. 75-115, Γ. Χιονίδη, «Οι πάροικοι της Σκοπέλου (1829) που κατάγονταν από τη Χαλκιδική», *Χρονικά της Χαλκιδικής* 31-32 (1977), Θεσσαλονίκη 1977, σ. 5-15, Γ. Χιονίδη, «Οι Μακεδόνες πρόσφυγες της Σκοπέλου το 1829», *Μακεδονικά ΙΖ'* (1977), Θεσσαλονίκη 1977, σ. 124-137, Μ. Χριστοφόρου, *Η εγκατάσταση των Μακεδόνων αγωνιστών στη Νέα Πέλλα Αταλάντης*, Αθήνα 1994, σ. 9, Μ. Χριστοφόρου, *Η Οπουντία Λοκρίδα και η Αταλάντη*, μέρος Β, Αθήνα 1993, σ. 44-106.

² Γενικά Αρχεία του Κράτους, Γραμματεία Στρατιωτικών, φακ. 3.

Παράλληλα με την «Μακεδονική Αρχηγία» την ίδια χρονική περίοδο δημιουργήθηκε και μια δεύτερη «Αρχηγία» υπό τον Τσάμη Καρατάσο, όπου και σε αυτή απορροφήθηκαν Χαλκιδικιώτες στρατιώτες.

Με την έλευση του Αυγουστίνου Καποδίστρια και τις προσωπικές συγκρούσεις ανάμεσα στους διοικητές των χιλιάρχιών να δημιουργούν νέα δεδομένα στο στράτευμα το 1829 αποφασίστηκε η αναδιοργάνωσή του με την κατάργηση των χιλιάρχιών και τη δημιουργία «Ελαφρών Ταγμάτων». Σύμφωνα με το διάταγμα της 2/10/1829, κάθε Ελαφρό Τάγμα υποδιαιρούνταν σε τέσσερις λόχους, κάθε λόχος με τη σειρά του υποδιαιρέθηκε σε δύο ημιλοχίες, κάθε ημιλοχία σε δύο ενωμοτίες και κάθε ενωμοτία σε δύο δεκαενείες. Ο κανονισμός όριζε ότι η δύναμη κάθε τάγματος θα ανερχόταν σε 392 άνδρες. Συγκεκριμένα : 1 Ταγματάρχης, 1 υποταγματάρχης, 1 υπασπιστής (με βαθμό υπολοχαγού), 1 καταλυματίας (με βαθμό υπολοχαγού), 1 σημαιοφόρος (με βαθμό ανθυπολοχαγού), 2 σαλπικτές, 1 ιερέας, 4 λοχαγοί, 4 υπολοχαγοί, 4 ανθυπολοχαγοί, 4 λοχίες-σιτιστές, 16 λοχίες, 32 δεκανείς, 12 στρατιωτικοί παίδες και οι υπόλοιποι θα ήταν οι στρατιώτες³.

Συνολικά δημιουργήθηκαν 20 Ελαφρά Τάγματα από τα οποία εκείνα που μπορούμε να πούμε ότι συμπεριέλαβαν τους περισσότερους Χαλκιδικιώτες ήταν το 14^ο και κυρίως το 16^ο. Στο 14^ο τάγμα διοικητής ορίστηκε ο Τσάμης Καρατάσος⁴ και στο 16^ο ο Γοματιανός οπλαρχηγός Αποστολάρας Βασιλείου⁵.

Οι κατάλογοι με τα ονόματα των Χαλκιδικιωτών που συμμετείχαν στα παραπάνω σχήματα του ελληνικού στρατού και φυλάσσονται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους στην Αθήνα, αποτελούν έναν πολύτιμο θησαυρό πληροφοριών, καθώς μας αποκαλύπτουν τα ονόματα αλλά και τους τόπους καταγωγής, που μέχρι σήμερα αγνοούσαμε, όλων εκείνων των αγωνιστών που συμμετείχαν στην επανάσταση της Χαλκιδικής και συνέχισαν την προσφορά τους στον στρατό του Καποδίστρια.

Λόγω του μεγάλου αριθμού των παραπάνω στρατιωτικών στο σημερινό άρθρο θα περιοριστούμε στην αναφορά μόνο των αξιωματικών που το 1830 υπηρετούσαν στον τακτικό στρατό, παράλληλα θα αναφερθούν και άγνωστοι μέχρι στιγμής Πολυγυρινοί στρατιωτικοί. Επίσης παρατίθεται και ένας κατάλογος με τα ονόματα όλων των χωριών από όπου κατάγονταν οι Χαλκιδικιώτες στρατιώτες του πρώτου επίσημου στρατού του ελληνικού κράτους, έτσι ώστε οι σύγχρονοι κάτοικοι της Χαλκιδικής να γνωρίσουν τους αφανείς ήρωες τους.

14 Ελαφρό τάγμα 1830

Ταγματάρχης Τσάμης Καρατάσος

Υποταγματάρχης Αθανάσιος Σαραφιανός από Βάλτα; γεννημένος το 1790⁶.

500σίαρχος Κωνσταντίνος Δουμπιώτης από Δουμπιά γεννημένος το 1793⁷.

Υπολοχαγός Γ λόχου Νικόλαος Δουμπιώτης από Δουμπιά γεννημένος το 1796.

Υπολοχαγός Δ λόχου Γιαννάκης Παπά από Άγιο Νικόλαο⁸.

Ανθυπολοχαγός Δ λόχου Βασιλικός Ραφαήλ από Βάβδο.

Εκατόνταρχος Γεροβλαχομιχάλης από Ιερισσό⁹.

Εκατόνταρχος Αθανάσιος Βλαχομιχάλης από Ιερισσό γεννημένος το 1805¹⁰.

³ Στ. Παπαγεωργίου, Η στρατιωτική πολιτική του Καποδίστρια, Αθήνα 1986, σ. 75-79, 115-119.

⁴ Γ.Α.Κ., Γραμματεία Στρατιωτικών, φ. 36, φ. 55.

⁵ Γ.Α.Κ., Γραμματεία Στρατιωτικών, φ. 54, φ. 129.

⁶ Ο Αθην. Σαραφιανός κατατάχτηκε στην 5^η τάξη των αξιωματικών. Απεβίωσε στη Νέα Πέλλα.

⁷ Ο Κων. Δουμπιώτης κατετάγη στην 4^η τάξη των αξιωματικών.

⁸ Ο Γιαν. Παπά κατετάγη στην 6^η τάξη των αξιωματικών.

⁹ Ο Γεροβλαχομιχάλης κατετάγη στην 5^η τάξη των αξιωματικών, απεβίωσε στη Σκάλα Αταλάντης.

¹⁰ Ο Αθ. Βλαχομιχάλης, συμμετείχε στην επανάσταση του 1854, απεβίωσε μετά το 1865 στην Αταλάντη. Κατετάγη στην 5^η τάξη των αξιωματικών.

Λοχίας Πολυχρόνης Δουμπιώτης από Δουμπιά γεννημένος το 1806.
Λοχίας Γεράκης Δήμου από Μεταγγίτσι.
Λοχίας Στέριος Παύλου από Άγιο Νικόλαο.
Λοχίας Γεωργάκης Στεριανός από Τσαπράνι (Ν.Σκιώνη).
25νταρχος Κωνσταντής Βλαχομιχάλης από Ιερισσό¹¹.
19νέας Δημήτριος Στεργιανού από Άγιο Νικόλαο.
19νέας Γιαννάκης Νικολάου από Κασσάνδρα (Βάλτα;).
19νέας Γιωργάκης Ρηγόπουλος από Φούρκα.
19νέας Δημήτριος Λάμπρου από Νεοχώρι Κασσάνδρας;
19νέας Δημήτριος Πολύζου από Άγιο Μάμα, γεννημένος το 1795.
19νέας Στέριος Δήμου από Μεταγγίτσι.
19νέας Βασιλικός Χρήστου από Σοποτνίκι; (Ριζά)
Παίς στρατού Γεώργιος Αλέξη από Πολύγυρο.

ΙΣΤ Ελαφρό Τάγμα 1830

Ταγματάρχησ Αποστολος Βασιλείου (Αποστολάρας) από Γομάτι γεννημένος το 1800¹².
Λοχαγός Β λόχου Αγγελής Στέριου από Λιβάδι γεννημένος το 1794.
Λοχαγός Α λόχου Ιωάννης Χιμευτού από Κασσάνδρα γεννημένος το 1805¹³.
Λοχαγός Δ λόχου Αναγνώστης Παπαδόπουλος από Βάλτα γεννημένος το 1803.
Υπολοχαγός Δ λόχου Γαρόφαλλος Αντωνίου από Κασσάνδρα γεννημένος το 1804¹⁴.
Υπολοχαγός Β λόχου Ελευθέριος Ιωάννου από Λιαρίγκοβη, γεννημένος το 1797.
Ανθυπολοχαγός Α λόχου Διαμαντής Δημητρίου από Κασσάνδρα γεννημένος το 1800¹⁵.
Ανθυπολοχαγός Γ λόχου Μιχάλης Νικολάου από Γομάτι γεννημένος το 1794.
Ανθυπολοχαγός Δ λόχου Μιχάλης Ιωάννου από Κασσάνδρα γεννημένος το 1802.
Λοχίας Γιάννης Νικολάου από Λιαρίγκοβη (Αρναία) γεννημένος το 1801.
Λοχίας Πασχάλης Τριανταφύλλου από Ρεβενίκια (Μεγάλη Παναγία) γεννημένος το 1799.
Λοχίας Χρήστος Μαυρουδή από Πολύγυρο.
Λοχίας Τριαντάφυλλος Γαροφάλλου από Άθυτο γεννημένος το 1801.
Λοχίας Ιωάννης Δήμου από Αγία Παρασκευή.
Λοχίας Πανταζής Ιωάννου από Βάλτα¹⁶.
Λοχίας Γιαννιός Αργύρη από Παρθενώνα.
Λοχίας Στέριος Αντωνίου από Σιπουτνίκια; (Ριζά)
Λοχίας Βασίλειος Ιωάννου από Παρθενώνα¹⁷.
19νέας Τριαντάφυλλος Αγοραστού από Περιστερά γεννημένος το 1804.
19νέας Αθανάσιος Ζάχου από Μεταγγίτσι γεννημένος το 1800.
19νέας Δημήτριος Νικολάου από Λιαρίγκοβη (Αρναία) γεννημένος το 1804.
19νέας Κυπαρίσσης Γεωργάκη από Καλάνδρα.
19νέας Χριστόδουλος Ξανθόπουλος από Καλάνδρα.

¹¹ Ο Κων. Βλαχομιχάλης κατετάγη στην πρώτη τάξη των υπαξιωματικών

¹² Ο Αποστολάρας Βασιλείου ήταν ένας από τους σημαντικότερους Χαλκιδικιώτες τόσο κατά τη διάρκεια της επανάστασης όσο και μετά στον τακτικό στρατό του Καποδίστρια. Συμμετείχε με τον Κολοκοτρώνη στην επανάσταση κατά της αντιβασιλείας το 1833 και απεβίωσε την ίδια χρονιά στις φυλακές του Ναυπλίου. Κατετάγη στην 4^η τάξη των αξιωματικών.

¹³ Ο Ιω. Χιμευτός κατετάγη στην 5^η τάξη των αξιωματικών.

¹⁴ Ο Γαρ. Αντωνίου κατετάγη στην 6^η τάξη των αξιωματικών. Απεβίωσε πριν το 1865 στην Αταλάντη.

¹⁵ Ο Διαμ. Δημητρίου κατετάγη την 7^η τάξη των αξιωματικών. Απεβίωσε πριν το 1865 στην Αταλάντη.

¹⁶ Ο Παν. Ιωάννου κατετάγη στην τάξη των στρατιωτών. Έζησε στην Αλόνησο.

¹⁷ Ο Β. Ιωάννου κατετάγη στην δεύτερη τάξη των υπαξιωματικών. Έζησε στην Αταλάντη.

19νέας Βασίλειος Χατζησταμάτη από Συκιά.

19νέας Βασίλης Γεωργίου από Σανά γεννημένος το 1801.

Ιερέας Νικόλαος Τριανταφύλλου από Παλιούρι γεννημένος το 1795.

Οι παραπάνω Χαλκιδικιώτες υπηρέτησαν ως αξιωματικοί στον στρατό του Καποδίστρια. Μεταξύ αυτών αλλά σε άλλο τάγμα (ταγματάρχης ιππικού) ήταν και ο Βασίλειος Αθανασίου από τα Ριζά.

Συμπληρωματικά οι Πολυγυρινοί στρατιώτες και αξιωματικοί που αναφέρονται στους καταλόγους είναι οι εξής:

Στο ΙΔ τάγμα οι: Χρήστος Θεοδοσίου, Γεώργιος Αλέξη, Κώστας Παναγιώτου και Μαυρουδής Καρόγλου (ή Κάρκλος).

Στο ΙΣΤ τάγμα οι: Νικόλαος Στάμου (γεν.1805), Γεώργιος Αργύρη (γεν.1807), Χρήστος Γεωργίου (γεν.1801), Πέτρος Χρήστου (γεν.1810), Γεώργιος Ιωάννου, Αθανάσιος Αποστόλου, Γεώργιος Παντούδη (γεν.1810), Χρήστος Μαυρουδή, Γεώργιος Αθανασίου και Παύλος Αθανασίου, Νικόλαος Εμμανουήλ (γεν.1814), Αθανάσιος Παύλου (γεν.1809).

Τέλος στα ΓΑΚ¹⁸, υπάρχει μια αίτηση του Πολυγυρινού Νικολάου Μπαροκτσή προς την επιτροπή απονομής των αριστείων του αγώνος, σύμφωνα με την οποία ζητείται η απόδοση αριστείου και στον ίδιο ως ανταμοιβή των αγώνων του υπέρ της πατρίδος. Ο Νικόλαος Μπαροκτσή γεννήθηκε γύρω στο 1800 στον Πολύγυρο και ίσως ταυτίζεται με έναν από τους δύο Πολυγυρινούς που ήταν εγκατεστημένοι το 1829 στη Σκόπελο, το Νικόλαο Πολυγυρινό ή το Νικόλαο Δήμου, βέβαια δεν αποκλείεται να είναι και ο προαναφερθείς Νικόλαος Στάμου. Σύμφωνα με την αίτησή του ο Νικόλαος Μπαροκτσή το 1839 ήταν εγκατεστημένος στο χωριό Βόθρους της Νάξου.

Τα χωριά από όπου κατάγονταν οι Χαλκιδικιώτες στρατιώτες του Καποδίστρια είναι τα εξής : Δουμπιά, Σανά, Ραβνά (Πετροκέρασα), Αρδαμέρι, Λιβάδι, Περιστέρα, Ριζά, Κρήμη, Γαλάτιστα, Βάβδος, Γαλαρινός, Βασιλικά, Αρναία, Στανός, Παλαιοχώρι, Νεοχώρι;, Ρεβενίκια (Μεγάλη Παναγία), Ίσβορος, Γομάτι, Ιερισσός, Πολύγυρος, Βραστά, Μεταγγίτσι, Άγιος Νικόλαος, Ορμύλια, Νικήτη, Συκιά, Παρθενώνας, Άγιος Μάμας, Πορταριά, Βάλτα, Άθυτος, Τσαπράνι, Παζαράκια (Καλλιθέα), Πολύχρονο, Αγία Παρασκευή, Καλάνδρα, Παλιούρι, Καψόχωρα, Φούρκα, Επανομή, Ζουμπάτες (Τρίλοφος), Μεσημέρι, Λαγκαδάς, (Μπάλτζα) Μελισσοχώρι.

Με λίγα λόγια έγινε μια πρώτη παρουσίαση των ονομάτων των προσφύγων αγωνιστών του 1821 από τη Χαλκιδική, που συμμετείχαν στον πρώτο τακτικό ελληνικό στρατό, στη συνέχεια μένει στην κάθε τοπική κοινωνία της Χαλκιδικής το χρέος να αναγνωρίσει και τιμήσει τους ήρωές της.

¹⁸ ΓΑΚ, Αριστεία, φ. 69.

Αίτηση του Πολυγυρινού αγωνιστή Νικολάου Μπαροκτσή από τη Νάξο με ημερομηνία 4 Οκτωβρίου 1839, σύμφωνα με την οποία ζητείται η χορήγηση αριστείου.